राजनि । "अपदान्तरस्य परितः क्षितिक्षिताम्" माघः । मही क्षदादयोऽप्यत्र ।

क्षितिज पु० क्षितेर्जायते जन-ड । १मङ्गले "क्षितिजाम्बुदेशां गतः" ज्यो० । २नरकासुरे । ३भूभागे उपरसभेदे र जनि० । ४महीरुहे वृक्षे च । ५भूमिजाते त्रि० सि०शि० गोलबन्धाधिकारोक्ते ६वृत्तक्षेत्रभेदे यथा

पूर्वापरं विरचयेत् समसण्डलाख्यं याम्योत्तरं च विदिशोर्वलयद्वयं च । ऊर्ध्वाध एवमिह वृत्तचतुष्कमेतदावेष्ट्य तिर्यगपरं क्षितिजं तदर्धे" सि०शि० ।

"एकं पूर्वापरमण्डलाख्यं तत्तरं तथा कोणवृत्तद्वयमेवं वृत्तचतुष्टयमूर्ध्वाधोरूपमावेष्ट्य तदर्धे वृत्तं क्षितिजाख्यं निवेशयेत् । अत्र याम्योत्तरवृत्त उत्तरक्षितिजादुपरि यथांशान्तरं एकं ध्रुवचिह्नं कार्यम् । दक्षिणक्षितिजादधोऽप्यत् । इदानीमुन्नतकालमाह" प्रवि० ।

"पूर्वापरक्षितिजसंगमयोर्विलग्नं याम्ये ध्रुवे पलभवैः क्षितिजादधःस्थे । सौम्ये कुजादुपरि चाक्षभवैर्ध्रुवे तदुन्नतकालं दिननिशोः क्षयवृद्धिकारि" सि०शि० ।

"समवृत्तक्षितिजयोर्यौ पूर्वापरौ संपातौ तयोर्ध्रुवचिह्नयोश्च सक्तं यल्लिम्बध्यते तदुन्नतकालसंज्ञम् । दिनरात्रोर्वृद्धिक्षयौ तद्वशेन भवतः" प्रवि० ।

क्षितिजन्तु पु० क्षितेर्जन्तुरिव । भूभागे उपरसभेदे राजनि० ।

क्षितिदेव पु० क्षितौ देवत्वं पूज्यत्वात् । ब्राह्मणे "क्षितिदेवताद्योऽपि तत्रार्थे । "क्षत्रियद्रुमिति यद्वाक्यं वदन्ति क्षितिदेवताः" आ० त० पराशरः ।

क्षितिधर पु० क्षितिं धारयति धृ-णिच् अच् सुखः । १पर्वते "क्षितिधरपतिकन्यामाददानः करेण" कुमा० । २कूर्मवासुकिदिग्गजेषु च हला० । [राजनि० ।

क्षितिनाग पु० क्षितिजातो नागः । उपरसभेदे भूभागे

क्षितिनाथ पु० ६त० । भूमिपाले राजनि क्षितिपत्यादयोऽप्यत्र । "क्षितिपतिमण्डलमन्यतो वितानम्" रघुः ।

क्षितिप पु० क्षितिं पाति पा-क । भूपाले राजनि "क्षितिपः क्षयितोद्धृताम्बकः" माघः । "क्षितिपसमाजमगात् स्वयंवरस्थम्" रघुः । "अहंयुनाऽयुथ क्षितिपः शुभंयुः" भट्टिः ।

क्षितिपाल पु० क्षितिं पालयति पालि-अण् उप०स० । महीपालके राजनि "शिलोच्चयोऽपि क्षितिपालसत्त्वैः" रघुः । ण्वुल् । क्षितिपालकोऽप्यत्र । "लताकृतेभ्यः क्षितिपालभागभ्यः भट्टि । "क्षितिपालं भजन्ते यानि दूतप्रेषणादीनि तेभ्यः क्षितिपालभागभ्यः" जयर० । अत्र शब्दक० क्षितिपालभाक्शब्दस्य राजार्थकत्वकल्पनमतीव प्रामादिकम् ।

क्षितिपुत्र पु० ६त० । १मङ्गलग्रहे २नरकासुरे च तयोस्तत्पुत्रत्वकथा आवनेयशब्दे ८२६ पृ० कुजशब्दे २०६०पृ० दर्शिता "स मानुषेण भावेन क्षितिपुत्रः (नरकासुरः) यतं समाः" कालिकापु० ३८अ० । क्षितितनयादयोऽप्यत्र ।

क्षितिभृत् पु० क्षितिं बिभर्त्ति धारयति पालयति भृ-धारणपोषणयोः क्विप । भूधरे १पर्वते "क्षितिभृद्दिव क्षितिकम्पकीर्णदङ्गः" भट्टिः । २महीपाले राजनि । "अधुना धनैः क्षितिभृतोऽतिभृताः" किरा० भूभृदादयोऽप्यत्र । "प्रमथितभूभृतः प्रतिपदं मथितस्य भयं महीभृता" माघः ।

क्षितिरन्ध्र न० ६त० । गर्ते शब्दचि० ।

क्षितिरुह पु० रोहति रुह-क ७त० । वृक्षे हेम० । "क्षितिरुहपल्लवपुष्पकर्णपूरे" माघः ।

क्षितिवदरी स्त्री क्षितौ सक्ता वदरी । भूवदर्याम् राजनि०

क्षितिवर्द्धन त्रि० क्षितिं वर्द्धयति वृध-णिच् ल्यु । ऋते धने त्रिका० । "करोमि क्षितिवर्द्धनम्" भट्टिः ।

क्षितिव्युदास पु० क्षितिं व्युदस्यति वि+उद्+अस-अच् उप० स० । गर्तस्थगट्टे शब्दचि०

क्षितीश पु० क्षितिमीष्टे ईश-अच् । भूमीश्वरे नृपे "आसमुद्रक्षितीशानाम्" रघुः "पश्यध्वं मे वीर्यमद्य क्षितीशाः" भा०व० १६२अ० । १विष्णौ च "देवकीनन्दनः स्रष्टा क्षितीशः पापनाशनः" विष्णुस० ।

क्षितीश्वर पु० ६त० । भूमीश्वरे नृपे "तदानन्दं क्षतसुरभि क्षितीश्वरः" "कौशिकेन स किल क्षितीश्वरः" रघुः ।

क्षित्यदिति स्त्री क्षितौ खदितिः । क्षितौ अदितेरवतारे देवक्यां वसुदेवपत्न्याम् । तत्कथा च हरिव० ५६अ० । "या च सा सुरभिर्नाम अदितिश्च सुरारणी । उभे ते तस्य वै भार्ये सह तेनैव याजतः । ताभ्यां सह स गोपत्वे कश्यपो भुवि रंस्यत । तदस्य कश्यपस्यांशस्तेजसा कश्यपोपमः । वसुदेव इति ख्यातो गोषु तिष्ठति भूतले । गिरिर्गोवर्द्धनो नाम मथुरायास्त्वदूरतः । तत्रासौ गोष्वभिरतः कंसस्य ददायकः । तस्य भार्ये द्वयञ्चैव अदितिः सुरभिस्तथा । देवकी रोहिणी चैव वसुदेवस्य धीमतः । तत्रावतर लोकानां भावाय मधुसूदन ! । विष्णु० प्रति ब्रह्मोक्तिः ।

क्षित्वन् पु० क्षि-क्वनिप् तुक् च । भयौ उज्ज्वलदत्तः

क्षिद्र पु० क्षिद-रक् । १रोगे २सूर्ये रविप्राणे च संक्षिप्तसा० ।

क्षिप प्रेरणे तुदा० उभ० सा० अनिट । क्षिपति-ते अक्षै-